

HIBA AZ ÁGI ÖRÖKLÉSBEN

Dobróczy Zsolt

1. Előszó

Az öröklési jog feladata, hogy az örökhagyó halála után a vagyona ne váljon uratlanná. Minden emberben benne van a vágy arra, hogy az élete során összegyűjtött vagyon új ura(i) leszármazói, elsősorban gyermekei legyenek, amennyiben ez nem lehetséges, akkor kerülnek képbe a további lemenők, felmenők és oldalági rokonok. Kijelenthető mindezek alapján, hogy a földi pályafutásunk során minden, amit összegyűjtöttünk legyen az tudás, vagyontárgy vagy bármi más, amit képesek vagyunk épp ésszel felfogni és továbbadni, azt szeretnénk olyanoknak adni, akikkel minket a vér köt össze. A halál soha nem válogat, előbb vagy utóbb mindenkiért eljön, sokszor pont akkor, amikor egyáltalán nem számítanánk rá, épp ezért nincs mindig időnk végrendelkezni, akár önhibából, akár azon kívül. A törvényes öröklés erre a helyzetre jó korrekció lehet, de bizonyos esetekben méltánytalanná válhat. Épp ezért kiegészíti két fontosabb intézmény, az egyik a kötelesrész, ami korlátozza az örökhagyó önkényes akaratát. Az örökhagyó családjának próbál kedvezni, abból is a legszűkebb körnek (házastárs, gyermekek, szülők). A másik, ma már kisebb szereppel rendelkező intézmény, az ági öröklés. Az örökhagyó leszármazóinak hiányában lép életbe és alanyi köre elsősorban az örökhagyó szülei és az ő leszármazói, majd a nagyszülők, végül a fokban távolabb elhelyezkedő egyenes ági rokonok. Olyan intézményről beszélhetünk, ami, ha vesztett is korábbi fényéből, de a tradíciók és a család összetartása érdekében mindenképp alkalmazásra érdemes, hiszen a család a legkisebb önellátásra képes közösség a társadalomban. Ahhoz, hogy funkcionáljon, vagyonra van szüksége, amit csak úgy tud hosszú távon biztosítani magának, ha a társadalom legerősebb fegyverét, a jogot hívja pajzsul ennek védelmére.

Az eddig leírtak alapján nézzünk szembe a rideg tényekkel: a család ma válságban van és ezáltal az ági öröklés is veszélybe került. Mindazonáltal a

harcot egy a jogra épült társadalomban a jog hiányából fakadó igazságtalanságok ellen folytatni kell azáltal, hogy kisebb-nagyobb kivételekkel korrigáljuk a főszabályt, ilyen például a rövid ideig fennállt gyermektelen házasságok esete. A magyar magánjog egy olyan virágáról beszélünk, ami mára kissé meghervadt, de érdemes éltetni, hogy a családok ereje és szerepe a társadalomban újra megnövekedjen.

2. Történetiség és levezetés

Az ági öröklés és a kötelesrész történelme gazdag, szinte a magyar államisággal egyidős. A terjedelmi keretek miatt viszont nem lehet *ab ovo gemino* (a tojástól) elmesélni mindent. Az intézmény ellenzői és megtartói között sem azonos az ellentét mértéke és típusa, ennek pedig az 1861. évi Ideiglenes Törvénykezési Szabályokra (ITSZ) visszavezethető okai vannak. A legfontosabb kérdés a témával kapcsolatban ez: szükségünk van ági öröklésre? A rövid válasz igen, de nincs meg hozzá a társadalmi, jogi háttér. Ugyanakkor ez csupán a személyes álláspontom. Egy problémára pedig mindig több megoldás van.

Szeretnék bemutatni néhány álláspontot az ági örökléssel kapcsolatban. Röviden a konzervatív és liberális szemléletmód kerül összehasonlításra. Bár a részletkérdésekben sokszor van eltérés, a két csoporton belül, a fő irányvonalakban egyetértés mutatkozik.

A liberális oldal az intézményt jelentősen korlátozni vagy megszüntetni törekszik. Az egyszerűbb szemléltetés érdekében a radikálisabb elgondolásoktól haladok a mérsékelt felé. Kezdve az ismertetést Dell'Adami Rezső Gusztávval (1850–1888), aki teljes mértékben meg akarta szüntetni az ági öröklést.¹ Teleszky István (1836–1889) ezzel szemben, ha minimálisan is, de engedményt kívánt tenni az ági öröklés esetén. Az intézményt az osztályos testvérek javára tartotta elfogadhatónak.² Munkássága azért is megkerülhetetlen, mert 1871-ben a II. Magyar Jogászgyűlésen az ő javaslatát fogadták el, mint kiinduló pontot egy önálló öröklési törvény megalkotására. Boros József (1926–2011) szocialista

¹ Pólay Elemér: Kísérlet a magyar öröklési jog önálló kodifikációjára a XIX. század végén. In: Antalffy György és társai (szerk.): *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica. Tomus XXI. Fasciculus 4.* Szeged, 1974. 12.

² Nagy Péter: Az ági öröklés és a kötelesrész hatása a dualizmus korának társadalmára és gazdaságára a curia elvi döntéseinek tükrében. In: *Az öröklési jog és a házassági vagyoni jog a modern gazdaságban a Polgári Jogi és Római Jogi Tanszék pályázata az Igazságügyi Minisztérium által kiírt tudományos kutatási támogatásra.* Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2017. 164.

jogász, az ági öröklés kérdésében annak öregségére, feudalista jellegére hivatkozik.³ Az intézmény fenntartását nem tartja szükségesnek, munkássága szembeállítható Réczei László és Vékás Lajos elgondolásaival.

A konzervatív csoport fenn kívánja tartani az intézményt, ugyanakkor kisebb reformokat elfogadhatónak tartanak. Zlinszky Imre (1834–1880) az ági öröklést fent kívánta tartani, korlátozást a nem ági örökösökkel szemben kívánt érvényesíteni azzal, hogy a végintézkedés megtételét nem akarta lehetővé tenni ági vagyontárgy esetén.⁴ Az ági öröklés személyi körét a lehető legtágabban kívánta meghatározni és haszonélvezeti jogot szeretett volna biztosítani a szülő számára mindenre, ami a másik szülő leszármazóját vagy távolabbi rokonát illette meg.⁵ Szász Schwartz Gusztáv (1858–1920) személyi (szülői és nagyszülői parentéla), valamint időbeli (32 évnél régebbi vagyontárgy átszállásának tilalma) korlátozást állít fel.⁶ Grosshmid Béni (1852–1938) foglalta össze az ági öröklés melletti érveket leginkább (a vérség védelme, a családi vagyontárgy biztosítása és aprózódásának elkerülése).⁷ Ezt legjobban az bizonyítja, hogy a ma hatályos Ptk.-nál is határozott vezérfonalnak tekintették munkásságát. A Teleszky-féle javaslatot többször is bírálta, később az akkori igazságügy miniszter őt kérte fel az öröklési jogi normák javaslatba öntésére. A szovjet önkényuralom kezdetével az ági öröklés védelmével kapcsolatos nehézségek fokozódtak. Világhy Miklós (1916–1980) érdeme, hogy kiállt az öröklési jog hagyományai és tradíciói mellett egy olyan korfelfogásban, ahol ezeket nem csak nem értékelték, hanem el is kívánták törölni.⁸ Réczei László (1906–1997) fogalmazott meg elsőként ellenvéleményt Boros Józseffel szemben, mondván az ági öröklés nem csak ingatlanokra, hanem ingókra is alkalmazható és ezt szükségesnek is tartja.⁹ Meghatározó érve a vagyontárgy családon belül tartása, ameddig ez méltányos módon megoldható. Eörsi Gyula (1922–1992) az eltévedt polgár a szocializmus útvesztőjében. Mindig megpróbálta a fennálló merev rendszerből a legtöbbet kihozni, jelen esetben az ági öröklést megőrizni.¹⁰ Ugyanakkor

³ Boros József: Az ági öröklés jövője. *Jogtudományi Közlöny*, 1972/11. 559–565.

⁴ Vida Lajos: Zlinszky, Teleszky. *Magyar Themis*, 1877/35. 276.

⁵ Zlinszky Imre: *Magyar örökösödési jog és az európai jogfejlődés; a Magyar Tudományos Akadémia által Sztrókey díjjal koszorúzott pályamunka*. Budapest, Athenaeum, 1877. 174.

⁶ Szász-Schwarz Gusztáv: *Az ági öröklés kérdése: jelentés és vélemény*. I. k. 1898. 92–94.

⁷ Zsögöd Benő: *Magánjogi tanulmányok*. II. k. Budapest, 1901. 138.

⁸ Világhy Miklós: Az ági öröklés a Polgári Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny*, 1966/1–2. 20.

⁹ Réczei László: Az ági öröklés jelene. *Jogtudományi Közlöny*, 1973/4. 218–221.

¹⁰ Eörsi Gyula: Megjegyzések a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának döntéseire. *Állam- és Jogtudomány*, 1966/2. 254.

ezen irányzatok sohasem a tradíciók megőrzéséről ismertek. Ezt az ellentétet pedig nehéz feloldani, a rendszeren belül megoldást keresni és találni. Vékás Lajossal (1939–) zárom érvismertetésemet. Bár Borossal szembehelyezkedik, mindazonáltal komolyabb korlátozást szorgalmaz az ági örökléssel szemben a tulajdoni viszonyok megváltozására tekintettel. Úgy gondolja, hogy a szokásos berendezési tárgyakra és felszerelésekre a túlélő házastárssal szemben ki kell zárni az ági öröklés szabályainak alkalmazhatóságát.¹¹

Az ági öröklés jelentősége korrekciós szerepében nyilvánul meg, különösen a rövid házasságok esetében.¹² A tulajdoni viszonyok sokat változtak már a szocializmus alatt is. Fel kell készülnünk rá, hogy a világ csak gyorsulni fog, lassulni nem. A magam részéről megoldásként a családok vagyoni megerősítését tartom célszerűnek. Erre viszont nem megfelelő az, hogy a köteles rész mértékét 1/2-ről 1/3-ra redukálta a jogalkotó. Továbbá a vagyoni elemek eloszlása álláspontom szerint kedvez az ági öröklések fenntartásának. Gondolok itt a lakossági vagy-összetétel szempontjából az ingatlanok még mindig magas arányára. Tény viszont, hogy a személyhez kötött vagyonelemek száma nőtt, így ezzel arányosan az ági vagyontárgyak száma csökkent. A vagyontárgyak eloszlása megváltozása mellett problémát jelent, hogy a házasságok száma csökken. Véleményem szerint támogatni kell ezért az ági öröklés kiterjesztését az élettársi kapcsolatokra is az analógia jegyében, mert kezd egyre inkább elvékonyodni a *de iure* és a *de facto* határ a házastársak és az élettársak megítélésében. Egyetértek Grosschmid Béni, a későbbiekben pedig Vékás Lajos által vallott azon gondolattal, hogy az ági öröklés szabályait, ha a házasság vagy élettársi kapcsolat egy meghatározott ideig fennállt (15-20 év), akkor ne lehessen alkalmazni a szokásos berendezési és felszerelési tárgyakra a házastárssal vagy élettárssal szemben. Így elkerülhetővé válna a pereskedés az olyan vagyontárgyak fölött, amelyek nem rendelkeznek magas értékkel. Mindazonáltal, ha a család bizonyítja, hogy kiemelkedő vagyoni vagy eszmei értékkel bír az ebbe a vagyoni körbe tartozó tárgy, akkor nem tartok elképzelhetetlennek egy kivételszabályt, ami engedi az ági öröklést. Természetesen csak akkor, ha a házastárs vagy élettárs valamilyen kompenzációban részesült.

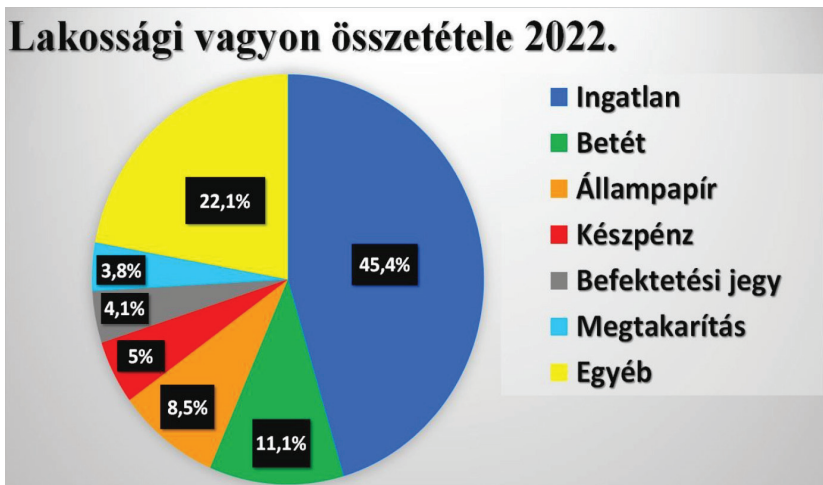
¹¹ Vékás Lajos: Az ági öröklés hamleti vívódásához. *Jogtudományi Közlöny*, 1973/5. 289.

¹² Tóth Ádám: Hol van a hűség jutalma? Igazságos-e az ági öröklés jelenlegi szabályozása? In: Boóc Ádám – Sándor István (szerk.): *Studia in honorem Gábor Hamza Ünnepi tanulmányok Hamza Gábor 70. születésnapja tiszteletére*. Budapest, Közjegyzői Akadémiai Kiadó, 2019. 289.

A polgári jog maga az élet, megmondja, hogyan születünk (jogképesség), mikor, mit és milyen módon tehetünk (házasságkötés, cselekvőképesség, gyámság, gondnokság), de ami számunkra most a leginkább fontos, megtanít minket arra, hogyan kell meghalni, mi történik a halál után jogi értelemben, hogyan tudunk legalább egy leheletnyi mértékben felkészülni rá. Az ági öröklés a korrekció korrekciója, hiszen a végintézkedést a törvényes öröklésnek, a törvényes öröklést pedig az ági öröklésnek kell korrigálnia. A család, mint a társadalom alapegysége, komoly védelemben részesítendő. Nem szeretnék belemenni abba, hogy mi tekintendő családnak és mi nem, ez nem ennek a dolgozatnak a tárgya. Mindenképpen hangsúlyozni kell azonban azt, hogy mi lenne az ideális feladata a családoknak. Szeretetközösségről lévén szó, gyermekek felnevelésének céljával kell létrejönnie és biztosítania kell számukra egy olyan általános alapot (testi, lelki, szellemi fejlődés), amivel segítség nélkül képes megállni annak a bizonyos jégtáblának a hátán, amit ma társadalomnak nevezünk. Amennyiben ez sikerül, akkor a gyermekeknek már nagy esélyük van egy szép és kerek életpályára.

3. Az ági öröklésről általában

A vagyoni változások körében a magántulajdon jelentőségének, valamint a hagyatékok értékének növekedése kiemelendő.¹³

¹³ Menyhárd Attila: Az új Polgári Törvénykönyv. In: Jakab András – Gajdoschek György: *A magyar jogrendszer állapota*. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2016. 342–343.

1. Az elmúlt évtized elején a lakossági vagyon több, mint felét tette ki a lakástulajdon, ennek aránya 2020 végére 45,4 százalékra csökkent. Az ingatlanok értéke a kockázati jelentés szerint 49 977 milliárd forint.
2. A betétek 11,1%-kal emelkedtek 2020 végére, ez 12 234 milliárd forint.
3. Az állampapírok 8,5%-on álltak, azaz 9393 milliárd forint.
4. Készpénz 5%, azaz 5866 milliárd forint.
5. Befektetési jegy 4,1%, 4519 milliárd forint.
6. Az életbiztosítások és nyugdíjpénztári megtakarítások a lakossági vagyon 3,8%-át, a nagy egészből 4134 milliárd forintot tettek ki 2020 végén.¹⁴
7. A fennmaradó 22,1% a háztartások egyéb vagyon elemei, ide sorolhatók a nagy értékű ingóságok például arany, ezüst, kerámiák, és ehhez hasonló. Ez a 2020-as árfolyamon 25927,72 milliárd forintnak felelne meg. Lényegében ezek az ági öröklés hatálya alá eső vagyontárgyak.

A kutatás alapján részben indokolhatóak azok az állítások, hogy a vagyoni kör, amire az ági öröklés alkalmazható, beszűkült. Hiszen az 1. és 4. pont kivételével az ági öröklés szabályai nem alkalmazhatók, mert a nevesített vagyonelemek többsége nem a családhoz, hanem a személyhez kötött. Így halálával sokszor vagy nem, vagy csak meghatározott személyekhez szállhat át. Előbbiekre az életbiztosítások, utóbbiakra az értékpapírok szolgálhatnak jó példaként. A 7. pont nem képezte a kutatás részét, hanem azt személyesen számoltam ki a meglevő adatokból. Az ági öröklés szerepe kétséget kizáróan nem lehet teljes mértékben azonos a korábban betöltött funkciójával, hiszen a család és az ahhoz tartozó vagyonszerkezet nagy mértékben megváltozott. Az intézmény alkalmazása viszont, még a mai viszonyokra is célra vezető lehet, mert a vagyoni összetétel több mint 50%-át teszik ki ági öröklés tárgyává tehető vagyonelemek. Ez számszerűsítve 55 843 milliárd forint. Álláspontom szerint egyszerűbb megreformálni, ami adott, mint valami teljesen újat alkotni.

A családi viszonyok rendszere átalakult. A várható élettartam folyamatos növekedése, az emberi kapcsolatok megváltozása (tartósságuk, számuk, minőségük) a momentumok, amelyek az öröklés rendjére vonatkozó szabályok megváltoztatásának alapvető és nyomós indokaiként szolgálhatnak.¹⁵ Mindezek

¹⁴ Nagy László Nándor: Az ingatlanja az egyetlen vagyona a háztartások döntő részének. *Money*, 2022. április 19. <https://tinyurl.com/2p96h97v>

¹⁵ Fábíán Ferenc: A törvényes öröklés néhány kérdéséről. In: Gellén Klára – Görög Márta (szerk.): *Lege et fide. Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára*. Szeged, Iurisperitus, 2016. 110.

ellenére a közjegyzői, bírói kartól nem érkezett olyan jelzés, amely arra utalt volna, hogy az ági öröklés fenntartására nincs igény, igazításra azonban mégis szükség lett volna. Jó példa erre az öröklési jogi szabályok kezelése: bizonyos helyeken rosszul szabályoztak (köteles rész egykettedről egy harmadra szállítása), máshol pedig egyáltalán nem (ági öröklés).

A bírói gyakorlat igyekezett mindig úgy alkalmazni a jogot, hogy a lehető legszélesebb esetkörben lehessen működőképes az adott szabály. Véleményem szerint az alábbi módszer jól szemlélteti ezt: az ági öröklés kiszélesedett vagyoni körre való alkalmazhatóságát bizonyítja a Szekszárdi Törvényszék egyik ítélete, ahol értékpapír lépett az ági vagyon helyébe.¹⁶ A jogalkotói bizonytalanságok redukálásához elengedhetetlen a hatékony bírói kar megléte, de nem elégséges, a tanulságokat esetről esetre kell levonni. A megszerzett tudás birtokában pedig indokolt, részletekre kiterjedő, egyedi döntést hozni.

Az öröklési szabályok szoros kapcsolatban állnak a családi kapcsolatokkal, a demográfiai állapotokkal. Éppen ezek problémáiból erednek eme jogterület legfőbb kihívásai. Figyelemmel az ági vagyon egyre szűkülő körére, és arra, hogy különösen a gyermekét túlélő szülőnek a hagyatékából való juttatása arra tekintet nélkül is indokolt lehet, hogy az örökhagyó hagyatékában van-e szü-lőtől származó ági vagyon, nyomós érvek merültek fel már a 70-es években az addigi magyar jogtól idegen, más megoldási javaslatok mellett.¹⁷ Kiemelendő a házastársi öröklés igazságtalanságainak ági örökléstől mentes megoldási javaslatai. Ezek lényege, hogy a túlélő házastárs és a szülők vagy a túlélő házastárs és mind a szülők, mind a szülői leszármazók között nem a vagyon eredete, szerzeményi vagy ági jelleg szerint, hanem a vagyon eredetére tekintet nélkül, hányadok szerint osztaná meg a hagyatékot.¹⁸ Részben megalapozott az állítás, hogy a házastársi közösség fennállása ellen hat az ági öröklés. Hiszen a felmenők és oldalági rokonok kiegészítő rendje kapcsán kiemelendő, hogy a jogintézmény éppen azt a gyakorlati célt szolgálja, hogy a törvényben körülírt ági vagyon kapcsán, leszármazó hiánya és ági örökös megléte esetén, a túlélő házastárs ne, vagy korlátozottan örököljön, hanem a vagyon arra az ágra szálljon vissza, ahonnan ered.¹⁹ Ez pedig a családokon belül nem egységet, hanem

¹⁶ Szekszárdi Törvényszék 6.P.20.340/2016/22. 11.

¹⁷ Fábián (2016) i. m. 116.

¹⁸ Weiss Emília: *A túlélő házastárs öröklési jogállása*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1984. 123.

¹⁹ Hegedűs Andrea: A házastársak öröklési jogi helyzetének áttekintése napjaink Magyarországon. In: Boóc Ádám – Homicskó Árpád Olivér – Szuchy Róbert (szerk.): *70 Studia in honorem József Szalma*. (De iuris peritorum meritis 12.) Budapest, KRE ÁJK, 2018. 279–280.

viszályt hoz magával és egy esetleges jövőbeli jogalkotás során számolni kell ezzel a problémával is.

A jogalkotónak az esetleges újra szabályozás során szükséges lenne egyensúlyt teremtenie a házastárs és az ági öröklésben érintettek között. Úgy vélem erre van lehetőség az ági öröklés megtartásával, ha módosítanak rajta. Az intézmény alkalmas volt arra, és remélem alkalmas lesz a továbbiakban is biztosítani, hogy a már megszokottá vált, hagyományos öröklési rend elveinek fenntartása mellett, készen álljunk a jövő problémáira. Lehetségesnek tartom ezt a lakossági vagyonnál kifejtettek alapján.

Részesedjenek a szülők és adott esetben a szülői leszármazók is az örök-hagyói hagyatékból azokban az esetekben, amelyekben a házastárs egyedüli örökössé válása irányukba méltánytalan volna.²⁰ Mindazonáltal, ha aránytalan vagyonnövekedésre tennének szert az ági örökösök, arra az esetre szükség lenne kompenzációra a megözvegyült érdekében.

A pozitív példák ellenére igaz viszont az, hogy a világ nagyon megváltozott és a korrekcióknak lehet, hogy egy megreformált változatára vagy helyette valami teljesen új megoldásra lenne szükség.

3.1. Örökösök és vagyontárgyak

Ági örökös elsősorban a szülő, kinek ágáról a vagyontárgy ered. Az ember szűkebb családjában betöltött szerepének egyik legfontosabb meghatározó tényezője, hogy mint szülő, vagy mint gyermek szerepel a szűkebb családi jogviszonyokban.²¹ Mindkét szülő egy ági vagyontárgy vagy egy meghatározott vagyoni kör tekintetében akkor örököl ági örökösként, ha az ajándékozás tárgyát közösen adták az örökhagyónak. A kiesett szülő helyén leszármazói a törvényes öröklés rendje szerint örökölnék.²²

Elkülönül viszont a jogintézmény a törvényes örökléstől az alábbiak szerint:

- a) ági öröklés esetén a nagyszülői parentélában nincs helyettesítés, tehát a nagyszülők leszármazói már nem örökölhettek,²³

²⁰ Eörsi (1966) i. m. 241.

²¹ Frank Ignác: *A közigazság törvénye Magyarhonban. I–II. rész.* Buda, Magyar Királyi Egyetem 1845–1846. 154–155.

²² Lenkovics Barnabás – Keserű Barna Arnold – Köhidi Ákos: *Magyar polgári jog. Polgári jogi alapok.* Budapest, Eötvös, 2017. 236.

²³ Fábíán Ferenc: *Előadásvázlatok az öröklési jog köréből.* Budapest, Patrocinium, 2014. 84.

- b) a vagyontárgy legfeljebb addig a felmenőig szállhat vissza, akitől az származott.

Az ági örökös személyére vonatkozó korábbi szabályozáson a Ptk. érdemben nem változtat. A megfogalmazást annyiban pontosítja, hogy a szülői parentélán túli ági örökösök nem abban az esetben örökölhetik meg az ági vagyont, ha nincs se szülő, se leszármazó, hanem ha ők kiestek. A Ptk. abban is megtevesztő, hogy a vagyontárgyak mozgása kapcsán nem a háralás, hanem a háramlás kifejezést használja, mert az előbbi nem vagyontárgyra, hanem teherre szokott utalni. Csak olyan ági vagyontárgyat lehet örökölni, amely magáról az ági örökösről/felmenőjéről háramlott az örökhagyóhágyóra, röviden: ami az ő águkról származik.²⁴ Ennek megfelelően az ági vagyontárgy nem osztdódik a felmenőpárok között, és az érintett kiesése esetén sem örököli meg a felmenőpárja azt, mint ági vagyontárgyat.²⁵

Az ági öröklés során nem élvez előnyt az a személy, akitől a vagyontárgyat az örökhagyó közvetlenül szerezte. Tehát ha az örökhagyó az egyik nagyszüldtől kapta ajándékba az ági vagyontárgyat, azt akkor az ajándékozó nagyszülő gyermeke, mint az örökhagyó szüldje fogja megörökölni, természetesen csak akkor, ha ő él. Amennyiben nem él a szüld, de a nagyszüld él, akkor ő örököl. Annak viszont nincs akadálya, hogy az ági örökös úgy örökölje meg az ági vagyontárgyat, hogy az örökhagyó közvetlenül nem tőle, hanem az ági örökös leszármazójától kapta ingyen. Például, ha a nagyszüld az örökhagyó testvérenek ajándékozta azt az ági vagyontárgyat, amelyet a testvértől megörökölt az örökhagyó, akkor ezt ági örökösként megörökölheti a nagyszüld, ha a szüldi parentéla egyébként kiüresedett.²⁶

Az ági vagyon kivételes jellegű a hagyaték más vagyontárgyaihoz viszonyítva, s mint ilyen speciális öröklési rend érvényesül az ide tartozó vagyontárgyak körére, viszont általános szabályként bármely vagyontárgy, amely öröklés vagy ajándékozás révén került az örökhagyó vagyontárgyai közé, arra úgy kell tekinteni, mintha ági vagyon lenne.²⁷

Az ági öröklés felmenőknél (szüld) és lemenőknél (testvérek) is érvényesül az első parentélában, a további parentéláknál már csak az egyenes ági rokonok

²⁴ BH 1992.27.

²⁵ BH 1986.368.

²⁶ Fabó Tibor: Öröklési jog. Törvényes öröklés. In: Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, IV. kötet*. Budapest, Opten, 2014. 657–659.

²⁷ Benke József: *A polgári jog alapjai*. Budapest, HVG-ORAC, 2019. 240.

számítanak. A vagyontárgyakra csak a szülők elsődleges leszármazói, azaz az örökhagyó testvérei tarthatnak igényt. Elviekben tehát az ági öröklésre is a parentéláris rendszer szabályai vonatkoznak, de a nagyszülők leszármazói a szülőket kivéve már nem örökölnek, ezért nevezzük ezt csonka parentélának. Az ági vagyon addig megy, amíg a szerzőre vissza nem száll, feltéve, hogy a szerző vagy annak olyan leszármazója, aki az örökhagyó felmenője, még él.

Az ági öröklés szabályai alá tartoznak azok a vagyontárgyak, amelyek a szokásos mértékű ajándékon és a szokásos mértékű berendezési/felszerelési tárgyak körén kívül esnek. Az örökhagyó halálakor megvannak, ági vagyonnak minősülő vagyontárgy helyébe léptek, vagy azok értékén szerezték.²⁸ A vagyont főszabály szerint természetben kell kiadni, de nem kizárt az ettől eltérő megállapodás lehetősége, mivel a felek jogvitája esetén ez az eszköz a bíróság számára is biztosított.²⁹

3.2. Röviden a specifikumokról

Sajátos háramlási szabályok vonatkoznak az ági öröklésre. Legfontosabb feltétele, hogy amennyiben nem az örökhagyó leszármazója a törvényes örökös, az örökhagyóra valamelyik felmenőjéről öröklés/ajándékozás útján hárult vagyontárgy az ági öröklés alá esik.³⁰ Két esetben fordulhat elő ági öröklés: a házastárs és a felmenő/oldalági rokonok örökölnék együtt, illetve, ha csak felmenő és oldalági rokonok örökölnék.

A hagyatéknak azt a részét nevezzük szerzeményi vagyonnak, ami nem minősül ági vagyonnak, kivételt képeznek azok a tárgyak, amik:

- a) az örökhagyó halálakor már nincsenek meg és helyükbe nem lépett más vagyontárgy, vagy
- b) szokásos mértékű ajándéknak tekintendők.

Ez minden családban mást takarhat. Mindig esetről esetre kell vizsgálni, mi tartozik ide. Az ági vagyon, alvagyon a hagyatékon belül, a szerzeményi vagyonnal egyetemben.

Az ági vagyon létének feltételei a következők:

²⁸ Orosz Árpád: Öröklési jogunk az új Polgári Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny*, 2014/6. 269–270.

²⁹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 7:71. § (innenről: Ptk.).

³⁰ Méhes Tamás – Varga Márk: *Polgári jogi alapismeretek*. Budapest, Ludovika, 2018. 119–120.

- a) az örökhagyónak ne legyen leszármazó törvényes örököse és
b) az ági vagyonnak minősülő hagyatéki vagyontárgyat az örökhagyó ingyenesen szerezte az alábbi személyektől:
- valamelyik felmenőjétől, vagy
 - testvértől vagy a testvér leszármazójától örökölt vagy ajándékba kapott vagyontárgy, ha a vagyontárgy a testvér vagy a testvér leszármazójának vagyonában már ági természetű volt, vagyis azt a testvér vagy a testvér leszármazója maga is az örökhagyóval közös felmenőjétől örökölte vagy ajándékba kapta.³¹

A szerzés ingyenességével összefüggésben nincs jelentősége a juttatás jogcímének; lehet ez akár törvényes, akár végrendeleti öröklés éppúgy, mint bármely élők közötti ingyenes jogügylet is.³²

Az ági öröklésnél mindig megfigyelhető a háttérben valamilyen ellentét az örökösök között, mert az öröklés a szülőknek és az ő leszármazóiknak a túlélő házastárssal szembeni vagy az egyik szülői ágnek a másik szülői ággal szembeni öröklését jelenti. A kiesett szülő után leszármazói a törvényes öröklés normái alapján örökölnék. Amennyiben nincs szülői leszármazó, akkor a szabályok eltérnek a törvényes örökléstől, ugyanis csak a nagyszülők vagy az örökhagyó fokban távolabbi egyenes ági rokonai (felmenői) örökölnének ági öröklésre hivatkozva, a nagyszülők és a távolabbi felmenők leszármazói már nem.³³ Felmenők tekintetében az ági öröklés addig tarthat legfeljebb, akitől az ági vagyon származik, másként fogalmazva, aki a vagyontárgyat nem örökölte vagy ingyenes juttatás eredményeként szerezte, hanem visszerhesen jutott hozzá.³⁴

Manapság nemcsak akkor van lehetőség a pénzben történő elszámolásra, ha célszerűtlen a természetbeni kiadás. Ide sorolható a lehetetlenség köre, például az ági vagyontárgyat már értékesítették és helyébe más értéktárgy lépett. Ma a pénzbeli megtérítést a bíróság csak kérelem esetén rendelheti el, de mindkét fél élhet ezzel a lehetőséggel.

Az ági vagyon kiadása esetén a legtöbb problémát az okozza, ha az ági és a szerzeményi vagyon keveredik. Ezzel kapcsolatban továbbra is irányadó a régi Ptk. bírói gyakorlata olyan módon, hogy a hatályos joganyagba (Ptk.-ba)

³¹ Ptk. 7:67. § (1)–(2).

³² Fábíán Ferenc – Szeibert Orsolya: *Polgári Jog III. Öröklési jog, családi jog, Jogi szakvizsga kézikönyvek*. Budapest, Novissima, 2011. 23.

³³ Lenkovics–Keserű–Kőhidi i. m. 236.

³⁴ Ptk. 7:68. § (2).

integrálódott vagy az 1/2014-es PJE a hatályos Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadónak tekinti. Utóbbi esetkörre jó példa a PK 80. számú állásfoglalása, ami a következő megállapításokat tartalmazza:

- a) ha az ági eredetű földön az örökhagyó épületet emelt, az ági örökös rendszerint csak a föld értékének pénzbeli kiegyenlítését igényelheti,
- b) ha az ilyen föld be nem épített része számottevő értékcsökkenés nélkül önálló ingatlanként kialakítható, azt az ági örökösnek természetben lehet kiadni, és a pénzbeli kiegyenlítés csak a beépített ingatlanrész után jár,
- c) minden esetben figyelemmel kell lenni arra, hogy a túlélő házastárs örököli az ági vagyontárgy hasznélvezeti jogát. Ennek megfelelően az ági örökösnek csak akkor kell kiadni az ági vagyontárgyat, ha azon az özvegy hasznélvezeti joga már megszűnt.³⁵

Nincs változás abban, hogy a házastárs az ági vagyon felett holtig tartó hasznélvezeti jogot örököl.³⁶ Az özvegyi jog – egy korabeli megállapítás szerint – a házastársi öröklés egyik olyan alapintézménye marad, amelynek eltörlése jóformán a lehetetlenségek számába menne.³⁷

4. Konklúzió

A magánjog számos tanításából számunkra most a leginkább fontos, hogy felkészít a halál utáni jogi eseményekre. A magánjogi kodifikációs kísérletek hosszú évtizedei alatt érveket és ellenérveket ütköztettek egymással az éppen aktuális korszak nagy jogásza. Nem egyszer súlyos kritikával illették a jogintézményt (részben jogosan), mégis a Ptk. fenntartja az ági öröklést.³⁸ A régi és éles vitánál azonban, jelen esetünkben a jogtudósok felteszik a kérdést: tényleg szükségünk van-e rá? Véleményem szerint igen, és ez az általános bírói és közjegyzői álláspont. Önmagában is hosszú, több mint 150 éves múltra tekint vissza az intézmény, emellett magas szintű művelés, jogi rugalmasság és korrekció

³⁵ Tókey Balázs: Hetedik könyv Öröklési jog. In: Csehi Zoltán – Bodzási Balázs – Tókey Balázs (szerk.): *2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja*. Budapest, Magyar Közlönykiadó, 2021. 2431.

³⁶ Uo. 2428.

³⁷ Jancsó György: *A magyar házassági és házastársi öröklési jog*. Budapest, Grill, 1901. 860.

³⁸ Bódiné Beliznai Kinga: Az ági öröklés múltja és jelene. In: Menyhárd Attila – Varga István (szerk.): *350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara. A jubileumi év konferenciasorozatának tanulmányai*. II. kötet. Budapest, ELTE Eötvös, 2018. 1029.

képesség jellemzi. Jelenkori hibái leginkább abban foghatóak meg, hogy a mai kor jogalkotói nem foglalkoztak vele kellő körültekintéssel.

A család lett újra a meghatározó társadalmi alkotó egység, de nem tettek eleget megóvása érdekében. Jó példa erre a köteles részt érintő negatív változások és az ági öröklés szabályaival szembeni passzív magatartás. Utóbbi esetében a történeti részben bemutatott időbeli korlát újbóli bevezetése, ha nem is szüntetné meg, de legalább mérsékelné a felek (anyai-apai ág házastárs nem léte esetén vagy a házastárs és az örökhagyó felmenői) közötti vitákat. Ezen felül az intézményt vizsgálat alá kell vetni és nem a 'jó az úgy, ahogy van' mentalitás jegyében a szőnyeg alá söpörni. A köteles résszel kapcsolatban felmerült mostoha bánásmódon való jogos felháborodás mellett az ági öröklés is több tiszteletet érdemelne. Társadalmi problémaként érdemes megemlíteni a házastársi kapcsolatok növekvő számú felbontását, valamint a válások és az élettársi kapcsolatok számának növekedését. Álláspontom szerint a negatív, a hagyományokat gyengítő folyamatok előretörése figyelhető meg társadalmunkban, ezáltal jogrendszerünkben is. A család egészsége a társadalom egészségét teremti meg, utóbbiból pedig felelős és precíz jogalkotás következik, amennyiben hagyják azt kibontakozni. Hazánk számtalan remek jogászt tudott és tud a mai napig felmutatni. Engedjük nekik, hogy értünk munkálkodjanak, amennyiben tudjuk, támogassuk őket.

A stabil, működőképes családi kapcsolatok megteremtéséhez elengedhetetlen egy bizonyos mennyiségű vagyonösszeség megléte, amit a köteles rész és az ági öröklés intézménye biztosíthatna. Ma már nem mindenkinél értünk ingatlanokat és értékes ingóságokat ezalatt, hanem immateriális javakra, jogsultságokra gondolunk a vagyon fogalma alatt leginkább. Azt gondolom, hogy szükségeltetik ezen okok miatt egy öröklési jogi reform, de akár revízió is.

A legfontosabb közös megegyezésen alapuló kapcsolatunk a házasság, aminek válságát úgy érzem a dolgozatban bemutattam. A probléma tovább súlyosbodik vagy jön egy jobb kor? Lenkovics Barnabás ide illő gondolatát idézve: „Előrebocsátom, nem tudom a választ. Csak azt tudom, hogy a választ keresnünk kell, hogy a magánjog a jövőben sem lehet meg ember- és társadalomkép, mint cél és egyben érték nélkül.”³⁹

Egészséges családról házasság nélkül beszélni véleményem szerint nagyon nehéz. A családok vagyonmegtartási képessége kimagasló, minden más jog által alkotott intézménnyel szemben. Egészséges családok nélkül, mint azt már ko-

³⁹ Lenkovics Barnabás: A magánjog ember- és társadalomképe. In: Kisfaludi András (szerk.): *Liber Amicorum. Studia Lajos Vékás dedicata*. Budapest, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, 2009. 203.

rábban leírtam nem beszélhetünk működőképes társadalomról. „Az öntudatos, autonóm, bátran kockáztató, saját ügyeit felnőtt módon intézni tudó emberkép, akinek nincs szüksége minden oldalról állami megtámogatásra, még kevésbé az állam gyámkodására”⁴⁰ csak így érhető el. Az ági öröklés intézményének alapja a család és ha a család válságba kerül, akkor az ági öröklés követni fogja. Mindazonáltal, ha a családdal kapcsolatos felfogások nem tartanak ott, ahol, akkor se lehetne minden támadási felületétől a jogintézményt megfosztani. Jól szemléletes ezt a korábban már bemutatott vagyonszerkezet átalakulása. A legtöbb értékünkhöz már nem a család által, hanem személyünkben kötődünk, az ági öröklés lényegi magva pedig sérül ezzel.

5. Zárszó

Az általam vizsgált probléma nehézsége abban leledzik véleményem szerint, hogy nemcsak jogi, hanem más társadalomtudományokban is vetülettel bír az örökség igazságos elosztása a halálunk után. Szociológia szempontból az egészséges társadalom megteremtésének célja. Kisebttől haladunk a nagyobb felé. A családok önellátásra való képtelensége esetén a társadalom sem tudja fenntartani magát hosszú távon. Felelősség-etikai szempontból azon személyek jólétét kell biztosítani először, akik hozzánk a legközelebb állnak. Az egyenes ági rokonság első fokánál közelebbi nem létezik. Egyik a másiktól közvetlenül származik vér vagy jog köteléke által. Szülők és gyermekeik. A jog önmagában kevés olyan kérdések megválaszolására, ahol minden döntés egyedi. Ez pedig azért lehetséges, mert minden ember is egyedi. Nincs két azonos szituáció az öröklési jogban sem. Épp ezért elsősorban azok érdekét kell nézni, akikért mi felelősséggel tartozunk vagy akikértünk felelnek.

Összegezve: az ági öröklés nézőpontom szerint menthető lenne, de ez a nehezebb megoldás. A könnyebb út az intézmény eltörlésében leledzik, viszont szükségesnek érzek egy olyan jogintézményt, ami egyben kívánja tartani az örökhagyó vagyonát családon belül, lemenők hiánya esetén. Ilyen a köteles rész, ami a lemenő rokonokat segíti, és ilyen az ági öröklés vagy ilyen lehetne az annak helyébe lépő jogintézmény. Biztosítani kellene a felmenőknek/oldalági rokonoknak valamilyen formában egy meghatározott vagyonhányadot, hogy jövőjük biztosítva legyen az örökhagyó halála után. Sokan azt gondolják, hogy az

⁴⁰ Lábady Tamás: Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályaira. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2000/2. 15.

ági öröklés kicsi és speciális (korrekció korrekciója) jellege miatt kis szereppel bír jogrendszerünkben. Mindazonáltal, ha egy kicsiny problémára nem tudunk választ adni, akkor hogy várhatjuk el, hogy a jogrendszer komolyabbnak titulált kihívásaira megfelelő választ adjunk. Korábban már leírtam, hogy nem csak az ági öröklés, de maga az öröklési jog, ennél is tovább menve pedig a Polgári Törvénykönyvben is több hiba található számos neves magánjogi jogtudós szerint, kiknek véleményét én is osztom. Épp, ezért tartom fontosnak, hogy „*iustum, aequum, salutare*”⁴¹ módon foglalkozzunk a meglevő jogi kérdésekkel és keressünk újakat, mert ez minden tudomány lényege. Tapasztalataim alapján, ha vannak kérdéseink előbb vagy utóbb, de találni fogunk válaszokat is.

⁴¹ Jogos, méltányos, célravezető.